

Antoni Oliver

El Documental

El primer testimoni del cinema és periodístic, la primera pel·lícula dels germans Lumière, *El regador regado* i altres films que tractaven de transmetre la realitat, són testimonis que poden definir-se com a periodístics. Després hi ha hagut històries de periodistes i films bassats en relats periodístics. El tema es pot abordar, doncs, des d'una triple perspectiva. La primera seria el documental, "la dimensió temporalitzada de la informació icònica", segons una definició de tantes. La segona entraria en la gran quantitat de films sobre temes periodístics —*Luna Nueva, Ciudadano Kane*, fins les darreres com *Íntimo y personal*— i el gran reportatge com a font per guions cinematogràfics, per exemple *A sangre fría* de Truman Capote va servir a Brooks per fer una bona pel·lícula.

El gènere documental ha donat grans obres d'art com *Nanuk el esquimal, Moana, Los hombres de Aran*. És més antic que la pel·lícula de ficció. El corrent documentalista ha estat sempre latent a la història del

Drifters de J. Grierson

cinema i s'ha de fer una especial referència al realisme i a diferents tendències com el "cinema ull" soviètic, el "cinema verité", "free cinema" i el "underground" nord-americà que parteixen tots ells de la base de que s'ha de mostrar la realitat independentment de qualsevol elaboració subjectiva. Al llarg de la història, en una o altra tendència, el corrent realista ha tenguut manifestacions interessants.

Alguns dels principals realitzadors s'han iniciat amb el cinema documental. No obstant això, de les escoles cinematogràfiques que l'han utilitzat com a mitjà d'expressió la més important es la britànica. L'Escola Documental Britànica la crea

l'any 1929 el sociòleg John Grierson.

El primer documental que varen fer va esser *Drifters* sobre la pesca de l'arengada en el Mar del Nord. L'objectiu d'aquests films era mostrar com vivien les classes treballadores i donar el missatge que el treball ennobleix. *Drifters* es va estrenar a Londres com a complement de *La caída de la casa Usher* i de la versió anglesa de *El acorazado Potemkin*.

No obstant això, el membres de l'Escola lluiten contra la idea de fer de les seves pel·lícules, patrocinades pel Govern i firmes comercials, una mera exaltació del treball. Alberto Cavalcanti és un altre dels mestres d'aquesta escola i el seu documental més conegut és *Cara de carbó*. *Correu nocturn* mostra com viuen els treballadors del tren de Londres fins a Escòcia de Basil Wright i Harry Wat.

Dins el context de l'Anglaterra dels anys vint s'explica que el Govern laborista impulsà la producció de documentals en un temps de crisi política i econòmica grans amb la recent guerra civil irlandesa i la fallida mundial de l'economia de 1929.

La realització dels documentals estava basada en un muntatge "dialèctic" que combina plans generals i altres concentrats en elements concrets, donant la sensació de gran agilitat. Escriptors com Aldoux Huxley i H.G. Wells varen recolzar el moviment documentalista britànic com a forma de conscienciació social. El grup de realitzadors de

Grierson col·labora en una revista de cinema "Cinema Quaterly" i més endavant creen una revista mensual cinematogràfica anomenada "Empire Journal".

Dels principals realitzadors, mereix una especial atenció el nord-americà Robert Joseph Flaherty i autor de *Nanuk el esquimal*. Realitzador independent, després de realitzar aquesta pel·lícula va als mars del Sud per rodar *Moana*, interpretada per nadius de Samoa. L'obra mestra de Flaherty és *Hombres de Aran*, on relata la duríssima vida d'una família a una inhòspita illa de les costes irlandeses.

Un aspecte que s'ha de resaltar és la

influència del documentalisme en el cinema convencional comercial. Alguns directors britànics, entre ells Korda, s'inspiren en ells i situen els arguments en petites comunitats en paisatges naturals i exòtics. L'americà W.S. Van Dyke dota d'argument el documental i filma històries en paisatges naturals, encara que amb actors tradicionals i seguint una línia més lírica. La influència es més que clara posteriorment en el neorealisme italià i quasi un calc en *Stromboli* de Roberto Rossellini.

Hi ha altres aspectes d'aquest tipus de cinema que conta també amb obres de gran qualitat. El documental de tipus polític ha donat obres com *Morir en Madrid* de Frederich Rossif (1963) i altres més recents com *La Batalla de Chile* de Guzman (1977).

Endemés del cinema polític hi ha un vesant educatiu i divulgatiu àmpliament utilitzat per la televisió. Només basta tenir en compte les sèries del National Geographic àmpliament divulgades per totes les cadenes de televisió o el reportatge televisiu, hereu directe del documental, encara que en un llenguatge diferent des del punt de vista de la imatge, però, bàsicament, utilitzant la mateixa tècnica.

A tot això s'hi ha d'afegir el documental bèl·lic i propagandístic a càrrec dels governs en tots els règims polítics. Els millors directors de cinema nord-americans varen fer documentals de guerra, des de John Ford, Raoul Walsh, etc. També la "revista cinematogràfica" amb fort contingut ideològic, tipus "Nodo", ha estat present a l'Estat Espanyol. En definitiva, és un dels gèneres amb què s'està més familiaritzat, en especial si es té en consideració la influència de la televisió. Aquest resum no és ni tant sols una aproximació al gènere que es caracteritza per una gran varietat de concepcions i estils. Des del lirisme més pur fins a un tipus de pel·lícula propagandística. Una varietat de registres que han enriquit la història del cinema des dels mateixos orígens ja llunyans i que ha acomplert el primer segle d'una fructífera existència. La informació "icònica", la influència de la imatge, ha donat lloc al tret més diferencial de la cultura actual. I tot va començar, en definitiva, quan algú fa filmar un regador o la sortida dels obrers d'una fàbrica. ♦

Per fer un personatge n'hi ha prou amb un poc d'instint, una mica d'intel·ligència i sempre succeeix alguna cosa.

M. M.